

LAW

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.1.24>

O SKUTECZNOŚCI SPOSOBÓW OCHRONY PRAW WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Oleksandr Bakhur

*aspirant Katedry Cywilnego Prawa i Procesu Wydziału Prawa
Donieckiego Uniwersytetu Narodowego imienia Wasyla Stusa (Winnica, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-5725-5210

e-mail: bakhur.law@gmail.com

Adnotacja. Artykuł poświęcono badaniu stosowania sposobów ochrony praw do własności intelektualnej. Analizowane są problemy i sprzeczności obowiązującego prawa Ukrainy, regulujące stosunki działalności intelektualnej. Udowodniono, że istotną rolę odgrywają cywilnoprawne sposoby i metody ochrony praw własności intelektualnej. Dokonano analizy ogólnych i specjalnych sposobów ochrony takich praw. Ustalono, że główne miejsce rozwiązywania sporów związanych z naruszeniem praw własności intelektualnej należy do organów sądowych, dlatego również ważne wydaje się tworzenie ustalonej praktyki sądowej w zakresie rozwiązywania takich sporów. Ponadto badane jest prawo innych krajów regulujące tę kwestię. Sformułowano wnioski dotyczące poprawy mechanizmu obronnego ustawodawstwa krajowego w zakresie należytej konkretyzacji warunków i sposobu stosowania metod ochrony, systemowości regulacji prawnej i jej zgodności z relacjami rzeczywistymi.

Słowa kluczowe: prawo własności intelektualnej, sposoby ochrony praw, przedmioty prawa własności intelektualnej, odszkodowanie, ochrona sądowa, sąd specjalistyczny.

CONCERNING EFFICIENCY OF DEFENSE METHODS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT

Oleksandr Bakhur

*Postgraduate Student at the Department of Civil Law and Process
Legal Faculty*

Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-5725-5210

e-mail: bakhur.law@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the investigation of the application methods of protection of objects in intellectual property rights. The problems and contradictions of Ukrainian valid legislation, which regulate intellectual activity, are analyzed. It is proved that the essential role is belonged to the civilly-legal ways and methods of intellectual property rights defense. It is analyzed the general and special methods of such right's defense. It is installed that the leading place of dispute resolution, which are connected with the right's violation of intellectual property rights belong to the judicial authorities. That's why it is important the formation of the established judicial practice resolution of such disputes. In addition, it is investigated the foreign countries' legislation, which regulates indicated question. Conclusions are formed on the improvement of the protective mechanism of national legislation in terms of proper specification of the conditions and procedure for the application of methods of protection, the system of legal regulation and its compliance with real relations.

Key words: intellectual property rights, ways of right's protection, objects of intellectual property rights, compensation, judicial protection, specialized court.

ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Олександр Бахур

*аспірант кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса (Вінниця, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-5725-5210

e-mail: bakhur.law@gmail.com

Анотація. Стаття присвячується дослідженню застосування способів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Аналізуються проблеми та суперечності чинного законодавства України, що регулюють відносини інтелектуальної діяльності. Доводиться, що істотна роль належить цивільно-правовим способам і методам

захисту прав інтелектуальної власності. Проведено аналіз загальних та спеціальних способів захисту таких прав. Встановлено, що провідне місце для розв'язання спорів, пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності, належить судовим органам, а тому не менш важливим видається формування усталеної судової практики вирішення таких спорів. Окрім того, досліджується законодавство закордонних країн, яке регулює зазначене питання. Сформовано висновки щодо вдосконалення захисного механізму національного законодавства в частині належної конкретизації умов і порядку застосування способів захисту, системності правового регулювання і його відповідності реальним відносинам.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, способи захисту прав, об'єкти права інтелектуальної власності, компенсація, судовий захист, спеціалізований суд.

Вступ. У сучасному світі значення інтелектуальної діяльності і її результатів зростає в усіх сферах суспільних відносин. Під впливом інформаційних технологій збільшуються масштаби та різко зростає інтенсивність і розширюються сфери та способи використання об'єктів інтелектуальної власності, що поступово стає найважливішим чинником інноваційного виробництва. Майнові права на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації товарів і їх виробників стають цінними об'єктами економічного обороту. Через надшвидкий темп розвитку інформаційних технологій зростає і кількість випадків порушення прав інтелектуальної власності.

З огляду на зазначене, для стимулювання творчої активності, інвестування в інтелектуальну діяльність, забезпечення ефективного використання об'єктів права інтелектуальної власності та їх залучення до економічного обороту потрібен дієвий механізм захисту цих прав. Цінність інтелектуальних продуктів і пов'язані з нею економічні інтереси правовласників мають бути належним чином захищені ефективними способами захисту.

Потенціал права не завжди повною мірою втілюється в законодавчих положеннях, що знижує ефективність захисту. У цьому зв'язку великого значення набуває дослідження передбачених законом заходів впливу на порушників (способів захисту), порядку їх застосування на предмет ефективності забезпечення захисту прав та інтересів правовласників об'єктів інтелектуальної власності й підтримки правопорядку у сфері використання об'єктів інтелектуальної власності.

У науковому колі проблематика захисту інтелектуальної власності постійно стає предметом уваги дослідників. Варто зазначити наукові праці І.Ф. Коваль, О.В. Кохановської, А.О. Кодинця, О.П. Орлюк, Р.О. Стефанчука, І.Є. Якубівського й інших авторів. Проте, попри високий науковий інтерес до цієї тематики, її широкий діапазон і постійний розвиток відносин інтелектуальної власності, сучасне оновлення матеріального і процесуального законодавства щодо захисту прав, розвиток економічних процесів вимагають подальшого поглибленого аналізу способів захисту прав інтелектуальної власності, які виступають центральним елементом усього механізму правового захисту і визначають його ефективність.

Основна частина. Мета статті – доопрацювання положень щодо способів захисту прав інтелектуальної власності, формулювання пропозицій, спрямованих на підвищення їхньої ефективності.

Екстериторіальний характер поширення інформації зумовлює потребу в урегулюванні відносин у сфері інтелектуальної власності в міжнародних актах, які забезпечують відповідний рівень взаємної правової охорони об'єктів інтелектуальної власності. Нині діє ціла низка міжнародних договорів, що регулюють зазначені відносини, особливою роллю серед яких відіграє Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – Угода ТРІПС), функції адміністрування якої покладені на Світову організацію торгівлі (далі – СОТ), що 16 травня 2008 р. набула чинності в Україні (ТРІПС, 2010). В Угоді ТРІПС передбачено мінімальні вимоги до правової охорони інтелектуальної власності, яких мають дотримуватись усі країни – члени СОТ.

Країни – члени СОТ мають гарантувати, що процедури, які стосуються захисту прав інтелектуальної власності, не повинні бути безпідставно ускладнені, вартість їх здійснення не повинна бути високою або супроводжуватись значними матеріальними затратами, містити безпідставні часові обмеження або невідправдані затримки (ст. 41). Згідно з Угодою ТРІПС країни – члени СОТ повинні забезпечити: умови для здійснення цивільно-правових, кримінально-правових і адміністративних способів захисту прав інтелектуальної власності, а також для відповідних заходів на митному кордоні (ст. ст. 42, 61); умови для того, щоб власники прав інтелектуальної власності одержували «адекватну компенсацію» за збитки, завдані порушеннями їхніх прав (ст. 45); умови для оперативного реагування на правопорушення, зокрема й ужиття без попереднього повідомлення правопорушника таких превентивних заходів, як арешт (конфіскація) незаконно вироблених товарів або засобів виробництва, які використовуються здебільшого у процесі виготовлення незаконних товарів (ст. 41).

На національному законодавчому рівні зазначені стандарти охорони і захисту прав інтелектуальної власності загалом утілені. Проте не досить урегульовано механізм їх застосування для різних об'єктів інтелектуальної власності, отже, і їх реалізація на практиці, у процесі реального захисту порушених прав, не завжди відповідає задекларованим загальним принципам.

У гл. 9 «Інтелектуальна власність» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, закріплено як мету «досягнення належного й ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності» (Угода про асоціацію, 2014).

Отже, зазначені міжнародні документи визначають вихідні базові стандарти захисту прав інтелектуальної власності, проте конкретні юридичні механізми мають бути передбачені національним законодавством.

Для набуття Україною статусу повноправного члена Європейського Союзу необхідно постійно вдосконалювати національне законодавство у сфері захисту прав інтелектуальної власності, адже порушення прав завдає значної матеріальної та моральної шкоди як суб'єктам інтелектуальної власності, так і державі. Це дозволить підвищити авторитет країни на міжнародній арені та збільшити обсяги інвестицій в економіку України.

Законодавство у сфері охорони прав на результати інтелектуальної діяльності, свобода здійснення якої гарантується Конституцією України, має відповідати сучасним потребам суспільного розвитку, бути зрозумілим, прозорим. Книга четверта Цивільного кодексу України «Право інтелектуальної власності» присвячена регулюванню договірних відносин у сфері інтелектуальної власності, проте зазначені відносини в цій сфері частково підпадають під регулювання також і норм Господарського кодексу України, Кримінального кодексу України, Митного кодексу України, Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення. Спеціальне законодавство в цій сфері складається з понад 10 законів.

Основним системоутворювальним законодавчим актом із питань захисту прав інтелектуальної власності є Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), який систематизує норми, що забезпечують захист прав на результати творчої інтелектуальної діяльності. Водночас, крім загальних способів захисту, передбачених у гл. 3 ЦК України, для захисту прав інтелектуальної власності у ст. 432 передбачено, що суд може вжити таких заходів, як: вилучення із цивільного обороту товарів, що виготовлені з порушенням права інтелектуальної власності, знарядь та матеріалів, які використовувалися для їх виготовлення, застосування разового грошового стягнення тощо (ЦК України, 2003).

Спеціальні способи захисту прав на окремі види об'єктів інтелектуальної власності закріплені також у спеціальних законах. Зокрема, Закон України (далі – ЗУ) «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» до спеціальних способів захисту відносить усунення з товару, його упаковки незаконно використаної марки або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, знищення виготовлених зображень марки або такого позначення (ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», 1993).

Захисні можливості правовласників тісно пов'язані та зумовлюються специфікою порушеного чи оспорюваного суб'єктивного права. Тому, якщо стосовно окремих суб'єктивних прав можливе застосування всіх чи більшості передбачених законодавством способів захисту, то особливості інших зумовлюють можливість використання лише окремих правоохоронних засобів. Так, наприклад, самозахист цивільних прав у формі необхідної оборони застосовується в разі захисту права на життя та здоров'я, але загалом не характерний для захисту прав інтелектуальної власності (Кодинець, 2018: 11).

Серед способів захисту важливе місце належить заходам цивільно-правової і господарсько-правової відповідальності, які спрямовані на відновлення майнового становища потерпілого правовласника і здійснення впливу на порушника. Спеціальним для сфери інтелектуальної власності заходом відповідальності виступає застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Варто зазначити, що у формулюванні відповідного положення ст. 432 ЦК України, що встановлює цей спосіб захисту, зазначається, що «розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи й інших обставин, що мають істотне значення». Тобто застосування разового грошового стягнення може мати місце лише в разі, якщо закон про охорону окремого об'єкта інтелектуальної власності закріплює таку можливість. Як приклад такої норми можна навести положення ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ЗУ «Про авторське право і суміжні права», 1993) та ст. 55 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин», 1993). Для захисту прав на інші об'єкти інтелектуальної власності цей спосіб захисту фактично не може бути використаний через відсутність спеціальних правових норм.

Науковці вважають, що в разі відсутності такого спеціального припису в суб'єкта порушеного права немає підстав посилатися на застосування передбаченої ст. 8 ЦК України аналогії закону, адже за аналогією закону не можуть застосовуватись норми, які встановлюють винятки або спеціальне правове регулювання. Відсутність припису в законі про можливість застосування компенсації замість стягнення збитків є підставою для відмови в застосуванні такого способу захисту порушеного права інтелектуальної власності (Кодинець, 2018: 12).

Із цього випливає, що для безперешкодного застосування зазначеного способу захисту порушених прав для всіх об'єктів інтелектуальної власності в ч. 2 ст. 432 ЦК України треба закріпити загальне положення про можливість суб'єкта порушеного права вимагати застосування разового грошового стягнення за порушення його прав замість відшкодування збитків, чітко врегулювати розмір такого стягнення (компенсації – за термінологією ЗУ «Про авторське право і суміжні права»).

Розмір компенсації визначено в ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права»: суд має право постановити рішення про виплату компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна (а в разі умисного порушення – як потроєна) сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права та (або) суміжних прав замість відшкодування збитків чи стягнення доходу.

Наведене законодавче розуміння порядку обчислення розміру компенсації навряд чи можна визнати вдалим, оскільки в ньому вживаються терміни і поняття, які потребують додаткового тлумачення і можуть мати різні трактування на практиці. Так, видається неоднозначним застосоване в ч. 2 ст. 52 зазначеного Закону

формулювання «сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені», з огляду на те, що термін «комісійні платежі» не вживається у спеціальному законодавстві у сфері інтелектуальної власності, на відміну, наприклад, від «роялті». Також неминуче постає питання щодо того, які докази й обставини мають надаватись для доведення суми ймовірних платежів, яким має бути ступінь такої ймовірності.

За такого підходу до розрахунку компенсації вона фактично прирівнюється до втраченої вигоди, яка є різновидом збитків, які базуються на зовсім інших принципах обчислення. Проте варто зазначити, що цей спеціальний захід відповідальності («разове грошове стягнення/компенсація») запроваджено саме як альтернативу відшкодування збитків для захисту прав інтелектуальної власності, порушення яких має суттєву специфіку щодо доведення розміру його негативних майнових наслідків.

Практика доведення розміру збитків, завданих порушенням прав на результати інтелектуальної діяльності, свідчить про наявність значних об'єктивних складнощів під час доведення реальних майнових втрат і особливо втраченої вигоди, які виникають кожного разу і часто є причиною відмови в захисті. Водночас правила вжиття цього заходу відповідальності мають урахувати призначення і функції цивільно-правової відповідальності (або господарсько-правової, залежно від того, у яких – цивільних або господарських – правовідносинах вона застосовується), основна з яких – компенсаційна. З огляду на застосування формулювання «замість відшкодування збитків», мета компенсації полягає в наданні потерпілому правовласнику можливості компенсувати завдані порушенням майнові втрати в умовах, коли обчислення завданих збитків є об'єктивно складним процесом з погляду доведення їхнього розміру (Коваль, 2020: 73–74). Саме тому більш дієвим способом визначення розміру разового грошового стягнення/компенсації має бути прив'язка до таких, що об'єктивно існують, показників, зокрема вартості виготовленої та реалізованої контрафактної продукції, доходу від її реалізації тощо.

У законодавстві зарубіжних країн підходи до визначення розміру разового грошового стягнення різняться. Так, у ст. 67 Закону Республіки Молдови «Про охорону промислових малюнків та моделей» зазначено, що в разі, якщо порушенням прав на промисловий малюнок або модель завдано, ненавмисно або через необережність, матеріальних збитків, судова інстанція за заявою зацікавленої особи може зобов'язати порушника виплатити грошову компенсацію замість заходів щодо забезпечення прав, передбачених у гл. V цього Закону (тимчасове вилучення товарів із торгового обороту; остаточне вилучення товарів із торгового обороту; або знищення – у разі, коли промисловий малюнок або модель не може бути видалений(а) з виробу без його знищення, а також у разі, коли видалення промислового малюнка або моделі не досить для запобігання порушенню прав (ст. 65). Для визначення розміру грошової компенсації береться до уваги розмір роялті, який міг бути отриманий правовласником у разі дозволеного використання промислового малюнка чи моделі (Закон Республіки Молдови «Об охране промышленных рисунков и моделей», 2007).

Зазначений підхід до способу захисту порушеного права, як альтернативний відшкодуванню збитків, є досить вдалим, однак визначення розміру такої грошової компенсації на підставі лише суто роялті, є неоднозначним. Тобто, з одного боку, особа має право на отримання компенсації в тому розмірі роялті, який міг бути отриманий правовласником у разі дозволеного використання промислового малюнка чи моделі, з іншого боку, для обрахунку компенсації роялті є базовим остаточним показником без додаткових так званих «карних» санкцій для порушника. Отже, правовласник отримує кошти за фактично надані в користування права на об'єкт інтелектуальної власності, а порушник сплачує компенсацію, що є нібито як роялті, тобто без додаткового покарання, властивого заходам відповідальності.

У законодавстві США компенсація в авторському праві врегульована в п. (с) ст. 504 розд. 17 Кодексу законів Сполучених Штатів Америки, згідно з яким правовласник може в будь-який час до винесення остаточного рішення судом обрати замість відшкодування збитків та стягнення доходу – стягнення статутних збитків (компенсації) у сумі не менш 750 та не більш 30 000 доларів США, якщо суд визнає це справедливим. Якщо буде доведено, що порушення було умисним, суд може збільшити розмір статутних збитків до 150 000 доларів США. Якщо відповідач доведе, що він не знав та не міг знати, що порушує авторське право, суд може зменшити розмір статутних збитків до 200 доларів США. Отже, фактично розмір статутних збитків за неправомірне використання становить від 200 до 150 000 доларів США (United States Code, 1926).

Наведений досвід є схожим до підходу стягнення компенсації, що існував в Україні до внесення у 2018 р. змін до ст. 52 Закону України Про авторське право і суміжні права» у редакції 1993 р. (розмір компенсації визначався в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат, замість відшкодування збитків або стягнення доходу). Такий спосіб визначення суми компенсації варто визнати економічно необґрунтованим, оскільки розмір компенсації, що розраховується відповідно до розміру мінімальної заробітної плати, не має жодної прив'язки і співвідношення з показниками конкретного порушення прав інтелектуальної власності у вигляді реальної вартості майнових авторських прав.

Тому корисним виглядає інший зарубіжний досвід. Так, Законом Республіки Казахстан «Про авторське право і суміжні права» у ст. 49, серед іншого, зазначено, що захист авторських і суміжних прав здійснюється судом шляхом виплати компенсації в сумі від ста місячних розрахункових показників до п'ятнадцяти тисяч місячних розрахункових показників, яка визначається на розсуд суду, або у двократному розмірі вартості примірників твору або у двократному розмірі вартості права використання твору, яка визначається за ціною, яка в порівнянних обставинах зазвичай стягується за правомірне використання твору. Розмір компенсації визначається судом замість відшкодування збитків або стягнення доходу (Закон Республіки Казахстан «Об авторском праве и смежных правах», 1996).

У вказаному Законі запропоновано два альтернативні підходи до застосування грошової компенсації: перший – із визначенням мінімального та максимального розміру, другий полягає у визначенні такого розміру від вартості конкретного об'єкта. Зауваження щодо першого підходу висловлені вище, проте другий видається більш прийнятним з погляду економічної доцільності, співрозмірності та справедливості, зокрема, визначення компенсації у двократному розмірі вартості права дозволяє, з одного боку, отримати компенсування за завдані майнові втрати, з іншого – забезпечує профілактичний, виховальний вплив на правопорушника. Крім того, варто зазначити, що розмір компенсації саме у двократному розмірі вартості прав є обґрунтованим, оскільки має бути не більшим, ніж досить для розумного задоволення потреб потерпілого, і не має призводити до його безпідставного збагачення. Такого правового висновку дійшла Велика палата Верховного Суду у справі про компенсування майнової та моральної шкоди (Рішення Великої палати Верховного Суду, 2020), з яким доцільно погодитись, узяти його за основу для регламентації способів захисту прав у сфері інтелектуальної власності.

Отже, з урахуванням наведеного, для ефективного захисту порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні, з більш обґрунтованими та реальними умовами застосування, підхід до визначення такого способу захисту, як разове грошове стягнення, варто закріпити в законодавстві, а саме в ч. 2 ст. 432 ЦК України, з урахуванням нижчезазначених правових положень.

Підставою для застосування цього способу є протиправна поведінка у формі неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності. У разі відмови особи, яка порушила права правовласника, добровільно виплатити суму разового грошового стягнення після пред'явлення вимоги правовласника останній має право звернутись по захист прав суду. Водночас правовласник, який звернувся по захист права, звільняється від доказування розміру завданих збитків. Розмір такої шкоди має відповідати вимогам співрозмірності, розумності, справедливості, обсягу, наслідкам правопорушення й іншим обставинам, що мають істотне значення.

Суд має визначити розмір разового грошового стягнення замість відшкодування збитків або стягнення доходу у двократному розмірі вартості права використання об'єкта права інтелектуальної власності, яка визначається згідно із ціною, яка за подібних обставин у загальному порядку стягується за правомірне використання об'єкта.

Варто відзначити, що захисту підлягають не лише суб'єктивні права, але й законні інтереси, які не суперечать загальним засадам цивільного законодавства. Співвідношення суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів є предметом дискусій. Проте вважається, що відмінність між суб'єктивним цивільним правом і охоронюваним законом інтересом полягає в тому, що суб'єктивне право є не просто можливістю діяти певним чином, а можливістю, що забезпечується кореспондуючим обов'язком її здійснення. У свою чергу, охоронюваний законом інтерес не має такого забезпечення (Стефанчук, 2005).

Кожен спосіб захисту, який застосовується для захисту порушеного чи оспорюваного права інтелектуальної власності, набуває специфіки з урахуванням особливостей об'єкта права інтелектуальної власності. Водночас більшість спорів щодо порушення права інтелектуальної власності розглядаються нині господарськими судами, які формують основний масив правозастосовчої практики, зокрема у сфері захисту патентних прав і засобів індивідуалізації. Не менш важливі справи, наприклад у сфері авторських прав творців та їхніх правонаступників, розглядаються загальними судами. Зазначимо, що і Верховним Судом України неодноразово проводилися узагальнення судової практики і давалися роз'яснення з актуальних і дискусійних питань стосовно розгляду справ у сфері інтелектуальної власності (Морозова та ін., 2017: 804).

Ефективність застосування окремих заходів захисту порушеного права інтелектуальної власності є низькою. Так, навряд чи можна розглядати як належний захід захисту сам факт опублікування у ЗМІ відомостей про порушення права і зміст судового рішення. Опублікуванню мають підлягати всі дані про порушника, а не просто відомості про факт порушення (Бернатович, 2010: 351). Варто визнати, що такий захід захисту не виконує реальної захисної функції порушеного права у сфері господарювання, на відміну від інших способів, передбачених законодавством. На практиці даний спеціальний спосіб захисту прав інтелектуальної власності нині ефективно використовується в цивільному судочинстві під час захисту авторського права. У порядку господарського судочинства такий спосіб є недоцільним, оскільки для позивачів, що є суб'єктами підприємницької діяльності, які зазвичай мають на меті отримання прибутку, опублікування відомостей у засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності замало (Бахур, 2021: 58). Водночас, наприклад, для ознайомлення зі змістом судового рішення є можливість звернення до Єдиного державного реєстру судових рішень. Крім того, у ст. 432 ЦК України не зазначено порядок і умови вибору джерела опублікування інформації, що ускладнює застосування цього способу на практиці.

Основною формою захисту прав суб'єктів господарювання інтелектуальної власності є судовий захист прав інтелектуальної власності, який є найбільш пристосованим для захисту цієї категорії прав. Створений Вищий суд з питань інтелектуальної власності сприятиме посиленню дії господарсько-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності.

Необхідність створення спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності було зазначено в Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності (Концепція розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 рр., 2009). Дискусії щодо доцільності його функціонування в Україні завершилися ухваленням у вересні 2017 р. Указу Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» (Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності», 2017).

Нині під час захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку громадяни стикаються з низкою проблем, однією з яких є багаторічне реформування судової системи України. Зокрема, рівень підготовки суддів, які розглядають спори у сфері права інтелектуальної власності, низький. У судах загальної юрисдикції практика розгляду таких спорів є різноманітною та довгий час перебуває у процесі свого становлення, на відміну від господарських судів, у яких за даною категорією спорів уже сформувалась відповідна практика. Зважаючи на складність таких справ, суддівський корпус потребує спеціальних професійних знань і практичних навичок для ухвалення законного та справедливого рішення. Часто через відсутність таких компетентностей справа слухається роками та переглядається вищими інстанціями, що знову ж таки негативно впливає на оперативність ефективного захисту порушеного права особи.

Щодо цього слушно зазначає А.О. Кодинець, що суддя, який розглядає такий спір, змушений поряд із вирішенням суто правових питань (про наявність чи відсутність права) також досліджувати технічні аспекти, що належать до предмета доказування (наприклад, питання схожості конфліктних позначень). Сприятливі вирішення таких питань має судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності. Проте призначення експертів у таких справах також не вирішує всіх проблем і не має бути панацеєю. Тривалість проведення судової експертизи, відсутність єдиних методологічних засад та подекуди неоднозначність висновків судових експертів у вирішенні питань інтелектуальної власності часто є причиною затягування розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності, підставою для перегляду та скасування ухвалених у справі рішень (Кодинець, 2018: 10).

Отже, формування спеціалізованого суду має на меті підвищення рівня суддівського правозастосування та професійного підходу до захисту прав учасників судового процесу.

Спеціалізовані суди, які розглядають спори у сфері інтелектуальної власності, існують у багатьох країнах Європи, зокрема в Німеччині, Франції, Швейцарії, Великобританії тощо. Місце цих судів у системі судоустрою, вимоги до суддів, категорії справ, що розглядають ці суди, у кожній країні мають свої відмінності з урахуванням національних особливостей кожної країни. Довгий процес формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності негативно впливає на стан розгляду справ у сфері інтелектуальної власності та сферу правосуддя загалом, проте необхідно, щоб до складу новоутвореного Вищого суду з питань інтелектуальної власності увійшли кандидати, більшість із яких мають значний досвід роботи щодо розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності. Усі зміни до законодавства України загалом, а також законодавства, що регулює розгляд справ інституту інтелектуальної власності повинні мати комплексний характер та бути ретельно виважені, адже можливість ефективного захисту порушених прав суб'єктів інтелектуальної власності є запорукою дотримання принципів верховенства права та законності, які є важливими засадами демократичної держави (Кісліцина, 2020: 386–387).

Висновки. Підсумовуючи проаналізовані окремі проблеми реалізації способів захисту прав інтелектуальної власності, можна констатувати, що сформована в Україні законодавча база загалом забезпечує мінімально необхідні стандарти у сфері захисту прав на результати інтелектуальної діяльності. Однак для підвищення ефективності цих стандартів необхідне подальше вдосконалення захисного механізму національного законодавства в частині належної конкретизації умов і порядку застосування способів захисту (опублікування у ЗМІ інформації про порушення), системності правового регулювання, відповідності способів захисту правовій природі та функціям заходів відповідальності (зокрема, щодо застосування разового грошового стягнення).

Не менш важливим видається формування усталеної судової практики вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності спеціалізованим судом, яка базується на правильному розумінні особливостей прав інтелектуальної власності та застосуванні відповідних правових норм.

Список використаних джерел:

1. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС). *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. С. 503. Ст. 2989.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 212–5.
3. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
4. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 36.
5. Кодинець А.О. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. С. 9–13.
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 43. Ст. 214.
7. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21 квітня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 21. Ст. 218.
8. Коваль І.Ф. Щодо ефективності разового грошового стягнення (компенсації) за неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та інтернет-права* : збірник матеріалів Четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції. 2020. С. 70–77.
9. Об охране промышленных рисунков и моделей : Закон Республики Молдовы № 161 от 12 июля 2007 г. URL: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/md/md120ru.pdf> (дата звернення: 22.09.2021).

10. United States Code. URL: <https://codes.findlaw.com/us/title-17-copyrights/17-usc-sect-504.html> (дата звернення: 22.09.2021).
11. Закон Об авторском праве и смежных правах Республики Казахстан № 6 от 10 июня 1996 г. URL: https://kodeksy-kz.com/ka/zakon_rk_ob_avtorskom_prave_i_smeznyh_pravah/49.htm (дата звернення: 22.09.2021).
12. Рішення Великої Палати Верховного Суду у справі № 752/17832/14-ц від 15 грудня 2020 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95177479> (дата звернення: 22.09.2021).
13. Стефанчук Р.О. Цивільне право України : навчальний посібник. 2005. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk_tsivpu/part5/502.htm (дата звернення: 22.09.2021).
14. Морозова Л.П., Слободянюк В.Ю., Олійник Б.І. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх подолання. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). 806 с.
15. Бернатович О.С. Проблеми захисту інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення. Рівне, 2010. 351 с.
16. Бахур О.В. Щодо опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення прав інтелектуальної власності. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019–2020 рр., квітень – травень 2021 р.* Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С. 56–58.
17. Концепція розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 рр., ухвалено рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності, оформлене протоколом № 11 від 11 березня 2009 р. URL: http://sips.gov.ua/ua/normative_acts.html (дата звернення: 22.09.2021).
18. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності : Указ Президента України від 29 вересня 2017 р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 80. С. 11. Ст. 2438.
19. Кісліцина І.О. Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: дискусійні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. С. 383–387. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/66.pdf> (дата звернення: 22.09.2021).

References:

1. Uhoda pro torhovelni aspekty prav intelektualnoi vlasnosti (Uhoda TRIPS) [Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)]. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy* vid 12.11.2010. 2010. № 84. S. 503. St. 2989 [In Ukrainian].
2. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhniyu derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [European Union Association Agreement between the European Union and Ukraine and the EU's member states]. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2014 r. № 75. St. 212–5 [In Ukrainian].
3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 40. St. 356 [In Ukrainian].
4. Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh : Zakon Ukrainy vid 15 hrudnia 1993 roku [On protection of rights to marks for goods and services : Law of Ukraine of December 15, 1993]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1994. № 7. St. 36 [In Ukrainian].
5. Kodynets A.O. Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti v umovakh vprovadzhennia sudovoi reformy [Protection of intellectual property rights in the context of judicial reform]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. K., 2018. S. 9–13 [In Ukrainian].
6. Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy vid 23 hrudnia 1993 roku [On copyright and related rights : Law of Ukraine of December 23, 1993]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 43. St. 214 [In Ukrainian].
7. Pro okhoronu prav na sorty roslyn : Zakon Ukrainy vid 21 kvitnia 1993 roku [On protection of plant variety rights : Law of Ukraine of April 21, 1993]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1993 r. № 21, St. 218 [In Ukrainian].
8. Koval I.F. Shchodo efektyvnosti razovoho hroshovoho stiahnennia (kompensatsii) za nepravomirne vykorystannia obektiv intelektualnoi vlasnosti [Regarding the effectiveness of a one-time penalty (compensation) for misuse of intellectual property]. *Zbirnyk materialiv chetvertoi vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Aktualni problemy intelektualnoho, informatsiynoho, IT ta Internet prava"*. S., 2020. S. 70–77 [In Ukrainian].
9. Zakon Respubliki Moldovy "Ob ohrane promyishlenniyh risunkov i modeley" № 161 ot 12.07.2007 [Law of the Republic of Moldova "On the Protection of Industrial Drawings and Models" № 161 July 12, 2007]. URL: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/md/md120ru.pdf> (data zvernennia: 22.09.2021) [In Russian].
10. United States Code. URL: <https://codes.findlaw.com/us/title-17-copyrights/17-usc-sect-504.html> (data zvernennia: 22.09.2021) [In English].
11. Zakon Ob avtorskom prave i smeznyh pravah Respubliki Kazahstan № 6 ot 10 iyunya 1996 goda [Law on Copyright and Related Rights of the Republic of Kazakhstan № 6 June 10, 1996] URL: https://kodeksy-kz.com/ka/zakon_rk_ob_avtorskom_prave_i_smeznyh_pravah/49.htm (data zvernennia: 22.09.2021) [In Russian].
12. Rishennia Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu u spravi № 752/17832/14-ts vid 15.12.2020r. [Court decision of the Grand Chamber of the Supreme Court in the case of № 752/17832/14-c December 15, 2020]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95177479> (data zvernennia: 22.09.2021) [In Ukrainian].
13. Stefanchuk R.O. Tsyvilne pravo Ukrainy. Navchalnyi posibnyk [Civil law of Ukraine. Tutorial]. 2005. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk_tsivpu/part5/502.htm (data zvernennia: 22.09.2021) [In Ukrainian].
14. Morozova L.P., Slobodianiuk V.Iu., Oliinyk B.I. Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti v Ukraini ta shliakhy yikh podolannia [Protection of intellectual property rights in Ukraine and ways to overcome them]. *Molodyi vchenyi*. 2017. № 3 (43). 806 s. [In Ukrainian].
15. Bernatovych Oleksandr. Problemy zakhystu intelektualnoi vlasnosti ta shliakhy yikh vyrishennia. R., 2010. 351 s [In Ukrainian].

16. Bakhur O.V. Shchodo opublikuvannya v zasobakh masovoi informatsii vidomostei pro porushennia prav intelektualnoi vlasnosti [Regarding the publication in the media of information on infringements of intellectual property rights.]. Materialy naukovoï konferentsii profesorsko-vykladatskoho skladu, naukovykh pratsivnykiv i zdobuvachiv naukovoïho stupenia za pidsumkamy naukovo-doslidnoi roboty za period 2019–2020 rr. (kviten – traven 2021 r.). Vinnytsia: Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa, 2021. S. 56–58 [In Ukrainian].
17. Kontsepsiia rozvytku derzhavnoi systemy pravovoi okhorony intelektualnoi vlasnosti na 2009–2014 roky : skhvaleno Rishenniam Kolehii Derzhavnoho departamentu intelektualnoi vlasnosti, oformlene Protokolom № 11 vid 11.03.2009 [Concept of development of the state system of legal protection of intellectual property for 2009–2014: approved by the Decision of the Board of the State Department of Intellectual Property, executed by Protocol № 11 of 11.03.2009]. URL: http://sips.gov.ua/ua/normative_acts.html (data zvernennia: 22.09.2021) [In Ukrainian].
18. Pro utvorennia Vyshchoho sudu z pytan intelektualnoi vlasnosti : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 29 veresnia 2017 r [On the establishment of the Supreme Court of Intellectual Property: Decree of the President of Ukraine of September 29, 2017]. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy vid 13.10.2017. № 80. S. 11. St. 2438 [In Ukrainian].
19. Kislitsyna I. Utvorennia Vyshchoho sudu z pytan intelektualnoi vlasnosti: dyskusiini pytannia [Establishment of the Supreme Court of Intellectual Property: debatable issues.]. Pidpnyiemytstvo, hospodarstvo i pravo. K., 2020. S. 383–387. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/66.pdf> (data zvernennia: 22.09.2021) [In Ukrainian].